

ÇEVİRİLER... ÇEVİRİLER... ÇEVİRİLER.

AVRUPA MASAL TIPLERİ VE KİŞİLERİ

Max LUTHİ
Çev. Sevgül SÖNMEZ

MASAL TIPLERİ

Masal araştırmaları, geneli kapsayan ve pratik çalışmaları kolaylaştıracak bir tip sistemi oluşturmaya doğru yönelmektedir. çeşitli masal araştırmalarında uluslararası geçerliliği olan bu tip numaraları kullanılmaya başlanmıştır. Bu sistem ilk olarak 1910 yılında Finli masal araştırıcısı **Antti Aarne** tarafından Fin, Danimarka (Grundtvig derlemesi) ve Alman (Grimm derlemesi) masallarında kullanılmıştır. İkinci olarak 1928 yılında İngiliz dilinde yazılan masallar üzerinde **S. Thompson** tarafından kullanılmış ve geliştirilmiştir. Üçüncü kez yine Thompson tarafından masalın urformunun doğduğu yeri bulmaya yönelik çalışmada kullanılmıştır.(1961) Bu çalışma masal araştırmacıları tarafından Aa, Th, ATh, AT gibi kısaltmalar ile tanıtılmaktadır.

Aarne- Thompson'un hazırladıkları tip katalogu göreceli bir katalogdur. çeşitli masal türleri, alt gruplar ile birlikte sınıflandırılmıştır. İlk ana grup olarak 299'a kadar numaralanan "hayvan masalları" yer alır. bu grubun içinde řu alt gruplar vardır: Vahşi hayvanlar(Nr. 1-99,bunun ilk 69'u kurt) vahşi olup evcilleştirilebilen hayvanlar (Nr. 100-149), Ormanda yaşayan insanlar (Nr. 150-199), ev hayvanları (Nr. 200-219), kuşlar

(Nr.219-249), balık (Nr. 250-274), diğer hayvanlar (Nr.275-299) Aarne, tipler için karakteristik örnekler vermiştir. Örneğin 57 numaralı tip olan karga için, gagasında peynir bulunan kargayı tilkinin kandırarak piynirini alması masalı aktarılmıştır. İkinci ana grubu "asıl Masallar" oluşturur. Kendi içinde şöyle sınıflandırılmıştır.: Peri masalı (Nr.300-749), legend tarzında masal (Nr 750-849) hikaye tarzında masal Nr(850-999) ve şeytan masalı (Nr.1000-1199). Üçüncü ana grup fıkralardan meydana gelmektedir. Aarne fıkralar için sadece 540 numara kullanmıştır. Thompson ise, Aarne'nin yalan fıkraları izin toplandığı budala fıkraları, karı-koca fıkraları gibi fıkraları, ayrı ele alarak 2000'den 23994a kadar numaralandırmıştır.

Bu sınıflandırmalar kesin doğruluğu nedeniyle değil çalışmalarda pratik olması ve hız kazandırması bakımından tercih edilmiştir. Böylece şekil ve içerik olarak benzerlik gösteren ilk başıkta birbirinden kolaylıkla ayrılamayan anlatım türleri sınıflandırılmıştır.

Çeşitli ölkelerde hazırlanan tip katalogları:

İzlanda: E.O. Sveinsson, **Verzeichnis isländisvher marchenvarianten, 1929**

(İzlanda masal varyantları katalogu)

Norveç : **R. Th. Christiansen, The Norwegian Fairytales, 1922**

-
- (Norveç masalları)
- İsviçre : **W. Liungman**, Sveriges Samtliga Folksaqor, (3 Cilt) 1949-1952
- Laponya : **J. Qvigstad**, Lappische Marchen und Saqenvarianten, 1925
(Laponya Masal ve Destan Varyantları)
- Finlandiya : **A. Aarne**, Finnische Marchenvarianten, 1911 [1920]
(Fin Masal Varyantları)
- O. Hackman**, Katala der Marchen der Finnlandischen Schweden, 1911
(Fin İsveçi Masalları Katalogu)
- Rusya : **A. N. Andrejev**, (Kitabın adı verilmemiş) Leningrad 1921
- Estonya : **A. Aarne**, Estnische Marchen und Saqenvarianten, 1918
(Estonya Masal ve Destan Varyantları)
- Livonya : **O. Loorits**, Livische Marchen und Saqenvarianten, 1926
(Livonya Masal ve Destan Varyantları)
- Letonya : **K. Arajis - A. Medne**, (Kitabın adı verilmemiş), Riga 1977
- Litvanya : J. Balys, (Kitabın adı verilmemiş) Kaunas 1936
- Doğu ve Batı Prusya : **K. Plenzat**, Die ost und westpreussische Marchen nach typen geordnet, Königsberg 1927
(Doğu ve Batı Prusya Masal Tipleri)
- Polonya : **J. Krzyzanowski**, (Kitabın adı verilmemiş) 1962-1963
- Çekoslavakya : **V. Tille**, Verzeichnes der publizierten unqarischen Volksmarchen, 1921
(Çekoslavakya Masal Katalogu)
- Macaristan : **Hans Honti**, Verzeichnes der publizierten unqarischen Volksmarchen, 1928
(Yayımlanmış Macar Masalları Katalogu)
- J. Berze Nagy**, (Kitabın adı verilmemiş) 1957
- A. Kovacs**, Typenregister der unqarischen Tiermarchen, Budapeşte 1958
(Macar Hayvan Masalları Tıp Katalogu)
- Romanya : **A. Schulleures**, Verzeichnes der rumanischen Macrhen und Marchenvarianten, 1928.
(Romanya Masal ve Masal Varyantları)
- Katalogu)
- Türkiye : **W. Eberhard - P. N. Boratav**, Tyyphen türkischer Volksmarchen, 1953
(Türk Halk Masalı Tipleri)
- İtalya : **G. D'Aronco**, Le Fiabe di maqia in Italia, Udine 1957
- G. D'Aronco**, Indice delle fiabe toscane, Florenz 1953
- S. Lo. Nigro**, Racconti popolari siciliani, Florenz 1958
- İspanya : **R. S. Boogs**, Index of Spanish Folktales, 1930 (İspanyol Halk Masalı İndeksi)
- Güney Amerika : **T.L. Hansen**, The Types of the Folktales in Cuba, Puerto Rico, the Dominican republic and Spanish South America, Los Angeles 1957
(Küba, Porto Riko, Dominik Cumhuriyeti ve Güney Amerika Masallarının İndeksi)
- Fransa : **P. Delaure - M.L. Teneze**, Le conte populaire français, (3 cilt) 1957-1965-1976
- Belçika : **G. Laport**, Les contes populaires wallons, 1932
- M. de Meyer**, Les contes populaires de lan Falndre, 1921
- Hollanda : **J. R. W. Sinnige**, Katalog der niederlandische Marchen, Ursprungssagen, Saqen und Legendenvarianten, 1943
(Hollanda Masal, Yaratılış Destanı, Destan ve Legend Varyantları Katalogu)
- İngiltere ve Amerika : **E. W. Baughman**, A Comparative Study of the Folktales of England and North America, Microfilm and Ann Arbor, 1954
(İngiliz ve Kuzey Ameraki Halk Masalları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma)
- E. W. Baughman**, Type and Motif Index of the Folktales of England and North America, 1966
(İngiliz ve Amerikan Masallarının Tip ve Motif İndeksi)
- İrlanda : **S. O Suilleabhain - R. Th. Crisiansen**, The Types of the Irish Folktales, 1963
(İrlanda Halk Masallarının Tipleri)
- İsrail : **H. Jason**, Types of Oral Tales of Isra-
-

-
- el_Jerusalem 1975
(İsrail Sözlü Masal Tipleri)
- Meksika: **Standley L. Robe**, Index of Mexican Folktales, including Narrative texts from Mexico, 1973
(Meksika Halk Masallarının İndeksi)
- Batı Hindistan : **H. L. Flowers**, A Classification of the folktales of the West Indies by Types and Motifs, Bloomington 1952
(Batı Hindistan Masallarının Tip ve Motiflerinin Sınıflandırılması)
- Hindistan: **S. Thompson - W. E. Roberts**, Types of Indic oral tales, 1960
(Hint Sözlü Masallarının Tipleri)
- S. Thompson - J. Balys**, The oral tales of India, Bloomington 1958
(Hint Sözlü Masalları)
- L. Bodker**, Indian animal tales, 1957
(Hint Hayvan Masalları)
- Endozenya : **J. de Vries**, Typenregister der Indonesische Fabeln en Sprookjes, 1928
(Endozenya Masal ve Fabl Tipleri Katalogu)
- Çin : **W. Eberhard**, Typen chinesischer Volksmarchen, 1937
(Çin Halk Masalları Tip Katalogu)
- Japonya: **Hiroko Ikeda**, A Type and Motif Index of Japanese Folk-literature, 1971
(Japonya Halk Masallarının Tipleri)
- Kore : **In-Hak Choi**, A Type Index of Korean Folktales, Seoul 1979
(Kore Halk Masallarının Tip İndeksi)

KAYNAKÇA

- Antti Aarne**, Verzeichnes der Marchentypen, 1910
(Masal Tipleri Katalogu)
- Aarne - Thompson**, Types of the Folktale, 1928 [1961]
(Halk Masalları Tipleri)
- S. Thompson**, Fifty Years of Folktale Indexing, New York 1960, 49-57
(Masal İndekslerinin Ellinci Yılı)
- Karl V. Spiess**, Deutsche Marchen- Deutsche Welt, 1939

(Alman Dünyası Masalları)

Warren E. Robert, Norwegian Folktale Studies, Oslo 1964

(Norveç Halk Masalı Çalışmaları)

AVRUPA MASALLARININ

KARAKTERİSTİK ÖZELLİKLERİ

Bir anlatım türünü, toplumun çeşitli devirlerde yaşadığı olaylar, anlatıcının doğuştan getirdiği özellikler, ilgi alanları ve kişisel özellikleri şekillendirir. Bu nedenle son yüzyılda. Avrupa masallarındaki milli, tarihi ve ferdi özellikler araştırılarak, Avrupa masallarının karakteristik özellikleritespit edilmeye çalışılmaktadır. Gerçek hayattan alınan kahramanların masalda yer alması , masal içinde yardımcı aksesuarların var olması ve inandırıcı bir gelişim çizgisinin yaratılmaya çalışılması Avrupa masallarının karakteristik özellikleridir.

OLAY GELİŞİMİ

Avrupa masallarının tamamına yakınında olayların zorluk-başarı, savaş-galibiyet, sorun-çözüm gibi zıtlıklar üzerine kurulduğunu görmekteyiz. Masalın asıl gelişim çizgisini ise, masalın sonu ile ilgili beklenti oluşturur.

Masal içindeki olaylar genellikle iki bölümden oluşur: Bir bilmecenin sorulması ve çözülmesi, savaş çıkması ve savaşın kazanılması, ejderhanın öldürülmesi ile ödülün kazanılması, bir prensesin kaçırılması ve bir arabacı tarafından kurtarılması gibi. **Propp ve Berendsohn** gibi masal araştırmacıları, bu iki bölümlülüğün masalın önemli bir özelliği olduğu vurgulamaktadırlar. Ancak bu iki bölümlü masalların yanında, üç bölümden oluşan masallar da bulunmaktadır: Bir olayı çözmek için üç aşamalı bir plan yapılması, üç kardeşin üç ayrı yoldan giderek hazineye ulaşmak istemesi gibi.

KAYNAKÇA

- Axel Olrik** "Epische Gesetze der Volksdichtung" *Zeitschrift für Deutsche Philologie*, 51, 1909, s.1-12
(“Halk Anlatılarının Epik Kuralları”)
- W. A. Berendsohn.** “Grundformen volkstümlicher Erzählkunst” 1921 [1968]
(“Halka Ait Anlatım Sanatlarının Şekilleri”)
- Panzer,** “Marchen” *Deutsche Volkskunde*, s. 225
(“Masal”)
- Lüthi,** *Volksliteratur und Hochliteratur*, 1970, s. 55-79
(Halk Edebiyatı ve Yüksek Zümre Edebiyatı)
- Lüthi,** *Asthetik*, s. 131-150
(Estetik)

KİŞİLER VE AKSESUARLAR

Olayların kahramanları genellikle insanlardır. Ancak, hayvanlar, hayvanların yanında büyüyen hayvan çocuklar da masalarda olayları çözümeleyen kahramanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu asıl kahramanların yanına, masalın konusuna bağlı yardımcı kahramanlar da (figüran) eklenir: Kahramanlara yardım eden kişiler, kısıncık kişiler gibi. Arkadaşlık, düşmanlık, yardımcılık ya da zıtlık yardımcı karakterlerin genel yapısını oluşturur. Onlar bu özelliklerinden dolayı yardımcı karakter olurlar.

Başarılı kişilere bir nesnenin yardım ettiği de görülmektedir: Ab-ı hayat, güzel bir halı, çok güzel bir kuş. Ancak, masalın en önemli aksesuarı, kahramanın olayı çözmekte kullandığı nesnelere: Bir hayvan tüyü, altın bir çıkırcık, gümüş bir elbise gibi.

Avrupa masallarında kahramanlar karşımıza bir şahıs olarak çıkmazlar. Masal kahramanlarına verilen Hans, Jean, Iwan gibi adlar Ortaçağdan sonra masaldaki yerini almıştır. Ancak bu isim-

ler, bir bireyi değil, bir tipi temsil eder. “Iwan” ismi, tüm Rusları karakterize ederken, “Hans” ismi neredeyse tüm Alman masallarında kahramanın adı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu isimlerin bireylere değil, tiplere verildiğini “Hans” ismi için kullanılan sıfatlar göstermektedir: “Büyük Hans, küçük Hans, zayıf Hans gibi. Kimi kişiler ise her zaman isimlidir. Kral, küçük kardeş, üvey anne, asker, nalbant veya bahçıvan gibi. Bu isimler onların bir özelliğini belirginleştirmeye yaramaktadır.

Masal kahramanları birbirlerinden güzel - çirkin, iyi - kötü, büyük - küçük gibi kesin çizgilerle ayrılırlar. (Çirkin olduğu gibi bu duruma kadın ve erkek arasında da rastlanmaktadır.) İnsanlar arasındaki bu karşıtlığı bu dünyaya ait olmayan varlıklarda da görmekteyiz.

Bu anlatım türü içinde yer alan nesnelere, çeşitli insani özelliklere sahip olmaktadır. Bu nesnelere masal içinde elbise, kılıç, ev, kilit, bıçak, marangoz aletleri, fındık, yumurta gibi sıradan nesnelere kimi zaman olağanüstü nesnelere haline gelebilirler.

Nesnelere dışında, gökyüzü, bulut, yıldız, bitkiler gibi varlıklar da anlatımın içinde olağanüstü varlıklar haline gelebilirler.

KAYNAKÇA

- A. Genzel,** *Die Helfer und Schädiger des Helden im deutschen Volksmarchen*, Leipzig 1922
(Alman Halk Masallarında Kahramanların Yardımcıları ve Düşmanları)
- Propp,** s. 31-70, 79-90, 96-111
- Lüthi,** *Asthetik*, s. 152-167
(Estetik)
- Lüthi,** *Die Gabe im Marchen und in der Sage*, Bern 1943
(Masal ve Destanın Verdiği Öğüt)